

Nya myter om 30-talet

Nationalekonomerna har en tendens att alltför lättvindigt använda historien som tillhygge i debatten, anser ekonomhistorikerna Anders Nilsson och Lars Pettersson. Som exempel anför de ekonomernas diskussion om varför den svenska ekonomin klarade sig igenom 30-talskrisen så pass lindrigt. En kritisk granskning visar att den moderna penningpolitiska förklaringen är lika lite hållbar som den tidigare omhuldade finanspolitiska.

I Sverige fanns under 1930-, 1940- och 1950-talen en nationalekonomisk skola som i studiet av historien, av tidsserierna, såg en viktig uppgift. Vi tänker här på Johan Åkerman och hans lärjungar. Åkerman, Dahmén m fl befann sig vid sidan av huvudströmmen i svensk nationalekonomi men producerade en rad arbeten som kännetecknas av hög medvetenhet om de problem en kausalanalys av tidsseriematerial medför.

På 1970-talet har studiet av historien återigen blivit populärt bland svenska ekonomer, framförallt bland de penningteoretiskt orienterade. Vi har funnit en del inslag i den senaste vågen av ekonomers historieskrivning betänkliga. De har varit utpräglade exempel på en gammal känd böjelse inom historievetenskapen; nämligen att styra studiet av historien så, att resultaten legitimerar en viss politik. Clio är ju en hora som med lämp-

lig behandling kan fås att gå med på lite av varje. Analysens resultat vill därför gärna bli sådant forskaren vill ha det.

Vi skall i denna artikel belysa ekonomernas benägenhet att alltför lättvindigt använda historien som tillhygge i den ekonomisk-politiska debatten. Det exempel vi därvid utgår ifrån är diskussionen av den svenska stabiliseringspolitiken på trettioalet. Det har nyligen lanserats en penningpolitisk förklaring av varför den svenska ekonomin klarade sig så relativt lindrigt genom 30-talskrisen. Denna nya förklaring polemiserar samtidigt mot en där den socialdemokratiska regeringens finanspolitik satts i förgrunden. En närmare granskning av den penningpolitiska tolkningen av trettioalets ekonomiska utveckling visar, enligt vår mening, att den vilar på mycket bräcklig grund. Det exempel vi diskuterar illustrerar väl hur nationalekonomens engagemang i dagens ekonomiska politik, speciellt stabiliseringspolitiken, får honom att överdriva och misstolka tendenser i skeendet under tidigare perioder.

Trettioalet – en testperiod

Nationalekonomen Lars Jonung har i ett antal artiklar [Jonung 1977, 1978, 1979], bl a i denna tidskrift, diskuterat trettioa-

Fil kand ANDERS NILSSON och fil mag LARS PETTERSSON är båda doktorander på Ekonomisk-historiska institutionen vid Lunds universitet. De arbetar med ett projekt om utbildningsexpansionen i Sverige under 1900-talet.

let. Vi låter honom representera en verksamhet som i Sverige ännu förekommer i ganska liten skala men som tycks allmänt utbredd i USA. Vi tänker framförallt på den sk Chicagoskolans studier av tidsseriematerial, som ofta resulterat i mildt sagt djärva generaliseringar om det förflutna samt rekommendationer för framtiden. Jonungs bidrag är det senaste i en debatt, som inte enbart sysselsatt ekonomer utan också historiker, statsvetare och ekonomisk-historiker, för att nämna några discipliner. Det är lätt att förstå varför trettiotalet ägnats ett sådant intresse. Det ekonomiska skeendet uppvisade stor dramatik, och en stor uppsättning nya och nygamla ekonomisk-politiska idéer och verktyg kom till användning. Eftersom en stor del av dagens ekonomiska politik förs efter de riktlinjer som då drogs upp, har krisen inte bara ett historiskt intresse. Trettiotalet har av många uppfattats som en testperiod för skilda ekonomiska teoriers användbarhet i praktisk politik.

Jonung söker i sina artiklar visa, att de svenska erfarenheterna under trettiotalet ger bevis för, att en konsekvent genomförd penningpolitik leder till gynnsam ekonomisk utveckling. Bl a skriver han: "This (monetary) policy undoubtedly was the major factor explaining why the depression in Sweden was shorter and milder than in the United States" (vår kursivering). Finanspolitiken däremot anser han spelade en ringa roll i sammanhanget. Jonung ser alltså den ekonomiska utvecklingen som en följd av att en viss ekonomisk politik fördes (eller, i fallet USA, inte fördes).

Vi ska först hålla oss inom de ramar Jonung dragit upp för problemet och diskutera i vilken utsträckning Riksbanken verkligen förde en konsekvent penningpolitik.

Vi kommer därefter att ta upp några alternativa förklarings sätt, för att visa på begränsningen i Jonungs resonemang.

Jonungs trettiotal

Den svenska ekonomin kännetecknades under trettiotalet av lägre arbetslöshet och högre kapacitetsutnyttjande än den amerikanska (och de flesta andra kapitalistiska ekonomier). Detta har föranlett Jonung att formulera sitt problem ungefär så här: Vad gjordes i Sverige för att stimulera samhällsekonomin, som inte gjordes i USA? Han tycks då ha utgått från den amerikanska debatten, där diskussionen på senare tid koncentrerats kring två konkurrerande hypoteser. Den ena är den keynesianska "spending hypothesis", som säger att investeringarna minskade på grund av försämrade vinstmöjligheter. Konsumtionen minskade också, dels av autonoma orsaker men också som en följd av minskande investeringar. Depressionen blev långvarig och djup, därför att ingenting gjordes för att påverka förväntningarna på framtiden till det bättre.

Utifrån "the money hypothesis", den andra hypotesen, hävdas, att en normal, kortlivad konjunkturnedgång övergick till depression, därför att banksystemet kollapsade. Detta medförde att penningmängden minskade och, via olika anpassningsmekanismer, även nationalinkomsten. Enligt denna syn, utvecklad av Friedman-Schwartz i "The Monetary History of the United States", [Friedman-Schwartz 1963] blev depressionen djup och långvarig därför att ansvariga myndigheter inte såg till att hålla penningmängden uppe.

Jonung för i Friedman-Schwartz' efterföljd fram en monetaristisk tolkning av det svenska trettiotalet. Han hävdar att det framförallt är den av penningpolitiskt orienterade ekonomer anbefallda penningpolitiken, som förklarar varför Sverige drabbades relativt lindrigt av trettiotalskrisen. Två foreteelser detaljstuderas, växelkurspolitiken och den sk Wicksells norm.

Det är sen länge erkänt, att växelkurs-

förändringarna under trettioåret var gynnsamma för den svenska ekonomin. Sverige avskärmades från de internationella prissänkningarna vid deprecieringen 1931, då vi till skillnad från bla USA lämnade guldmyntfoten. Vid "pundspikningen" 1933 kom den svenska kronan att bli undervärderad, vilket stimulerade exporten. Exportökningen hjälpte sedan till att dra igång hela den svenska ekonomin.

Då guldmyntfoten övergavs skapades också förutsättning för en självständig penningpolitik. Accepterandet av Wicksells norm innebar, att penningmängden skulle hållas konstant, vilket skulle hindra en deflationistisk utveckling.

"När Sverige lämnade guldmyntfoten 1931 blev Wicksells norm antagen som riktlinje för Riksbankens politik. Riksbanken konstruerade ett konsumentprisindex som användes vid utformningen av penningpolitiken. Den svenska prisnivån hölls också på en relativt stabil nivå under 1930-talet. Denna politik i kombination med 1931 års devalvering utgör *den avgörande förklaringen* till att Sverige drabbades relativt lindrigt av 1930-talets depression, åtminstone i förhållande till andra länder, som drev en deflationistisk politik. Det är allmänt erkänt av ekonomer att den finanspolitik, som förknippas med Wigforss namn, endast hade en marginell effekt på den svenska konjunkturpolitiska utvecklingen." (Jonung, Ek Debatt 1, 1978, sid 15, vår kursivering)

Jonung hävdar också, att nationalekonomerna av facket fungerade som en restriktion på riksbankens handlande. De förordade rörliga växelkurser, vilket var en förutsättning för att samhällets totala penningmängd skulle kunna hållas stabil. Härigenom förhindrades en deflationistisk utveckling.

Ekonomernas roll

Det råder ingen tvekan om att ekonomerna försökte påverka Riksbankens agerande när Sverige lämnade guldmynt-

foten 1931. Bl a författade Cassel 1931 års penningpolitiska deklaration. Även konstruktionen av ett konsumentprisindex var ett ekonomernas påfund.

Men hur såg Riksbankens politik ut i praktiken?

Jonung påpekar, att Riksbanken inte förde någon medveten politik för att begränsa penningmängden: "I stället bestämdes och bedömdes penningpolitiken med utgångspunkt från bla ändringarna i olika prisindex, diskontots höjd, fluktuationerna i växelkurserna och ändringar i valutatillförseln. Men Riksbankens åtgärder fick *oberoende av deras syfte* effekter på penningmängden. I detta avsnitt ska denna betraktas som det samlade uttrycket för Riksbankens politik" (vår kursivering).

Wicksells norm var tydligen inte den fasta princip som Riksbanken arbetade efter. Banken sökte uppnå flera, ibland motstridiga mål, där prisstabilitet ingalunda självklart var det primära. Det förefaller också lite inkonsekvent att hävda, att de mål Riksbanken ställde upp (stabil prisindex, uppbyggnad av valutareserven mm) i själva verket utgjorde medel för att påverka penningmängden.

I själva verket rådde en ständig konflikt mellan olika mål. Detta framgår klarast på valutapolitikens område. Wicksells norm förutsätter rörliga växelkurser. Riksbanken strävade däremot att åstadkomma en fast växelkurs för kronan, åtminstone gentemot våra viktigaste handelspartners. I realiteten tillät Riksbanken en fri växelkurs gentemot pundet endast under våren och sommaren 1932. Därefter lät ledningen för banken på nytt hänsyn till växelkursen påverka den inhemska prisutvecklingen. I juni 1933 låste Riksbanken pundkursen och kopplade därmed den svenska prisnivån till den brittiska. Så länge denna låg stabil förelåg ingen målkonflikt men under högkonjunkturen 1936-37 steg den brittiska prisnivån. Hade då Wick-

sells norm varit vägledande, skulle pundkursen ha ändrats. I stället beslöts att kursen skulle behållas, vilket medförde att den svenska prisnivån började stiga. Vid den enda allvarliga prövningen sköts alltså Wicksells norm i bakgrunden.

Jonung tar själv upp exemplet. Han är emellertid så hårt uppbunden av sin modell, att han måste tona ned betydelsen av dessa händelser. Han övergår till att benämna Wicksells norm "den centrala restriktionen på riksbankens verksamhet under 1930-talet". Vi har svårt att se, att detta är en viktig distinktion och det är uppenbart att Jonung inte heller uppfattar det så. I en senare artikel påstår han igen att Wicksells norm fungerade som riktlinje för Riksbankens politik.

En rimligare tolkning av de penningteoretiska ekonomernas roll är, att man var villig att lyssna till dem under inverkan av "chocken" runt 1931. Den svenska ekonomin uppvisade då flera tecken på, att landet höll på att dras in i den världsomspännande depressionen. "Chocken" släppte dock tidigt och det mesta återgick till det normala, såtillvida att de vanliga särintressena fortsatte att bestämma Riksbankens politik.

Sambandet penningmängd – prisnivå

Jonung menar, att utvecklingen under trettioåret stöder uppfattningen, att det finns ett långsiktigt samband mellan penningmängd och priser. Att det existerar ett sådant samband uppfattar vi som närmast självklart. Det blir intressant först om man hävdar att det finns ett orsaksamband mellan de båda variablerna. Jonung är påfallande vag på den här punkten, och hans skrivsätt är lite olika i skilda artiklar. Vi gör oss dock knappast skyldiga till övertolkning om vi hävdar att för kvantitetsteoretikern är det penningmängden som måste påverka prisnivån. Det omvända kan gälla men är av

underordnad betydelse. Tanken att bakomliggande faktorer påverkar både penningmängd och prisnivå är närmast kättersk i det sammanhanget.

Orsakssambanden på lång sikt måste emellertid vara av underordnat intresse för vårt problem, eftersom Jonung hävdar, att det var Riksbankens anammande av Wicksells norm efter 1931, som bla förklarar den gynnsamma utvecklingen. Eftersom den studerade perioden endast omfattar 7 år, måste det vara de kortsiktiga orsakssambanden som är de intressanta. Dvs, prisnivån bör påverkas av förändringar i penningmängden med en tidsförskjutning som enligt den moderna kvantitetsteorin är mellan 12–18 månader.

Jonung antyder att ett sådant mönster finns: "Undersöker man den cykliska bilden finner man också belägg för en kvantitetsteoretisk förklaring. De årliga fluktuationerna i penningmängden under åren 1931–1938 är väl korrelerade med ändringar i prisnivån." [Jonung 1977]. Han hänvisar därvid till två diagram. Diagrammen är emellertid svårtolkade och vi har svårt att se att de klart visar att förändringar i penningmängd föregår förändringar i priser.

I det sammanhanget hänvisar Jonung även till en undersökning från 1976, som påstås ge stöd till en kvantitetsteoretisk förklaring [Jonung 1976]. Han har där beräknat de årliga procentuella förändringarna i penningmängd och prisnivå 1732–1972 i Sverige. Därefter har han korrelerat dessa förändringar med varandra för olika perioder, för att undersöka eventuella samband. Testet görs inte bara för simultan påverkan utan även med från -4 år till $+4$ års tidsförskjutning. För de allra flesta perioder blev koefficienten högst utan tidsförskjutning.

Ett sådant resultat tyder på, att starka bakomliggande faktorer påverkar både prisnivå och penningmängd simultant.

Den slutsatsen drar inte Jonung. I stället söker han förklaringar ad hoc till sina resultat.

En period bryter emellertid mönstret. För perioden 1924–1938 erhålles den högsta koefficienten då förändringar i prisnivå korreleras med förändringar i penningmängd två år senare. Vi behöver inte dra för stora växlar på detta resultat. Analysen är baserad på årsdata. Månadsdata vore att föredra. Beräkningarna för perioden 1924–1938 styrker dock inte påståendet, att penningmängden på något sätt påverkade prisnivån under trettioåret. Utifrån de här empiriska resultaten kunde man lika väl hävda, att sambandet var det omvända, dvs att förändringarna i prisnivån medförde förändringar i penningmängden.

Konstiga slutsatser

Jonungs resultat är m a o svårtolkade och t o m inbördes motstridiga. Det är desto mer förbryllande, att han kan dra så långtgående och tvärsäkra slutsatser rörande penningpolitikens effekter. Speciellt som prisnivån under trettioåret påverkades av ett antal andra faktorer, som mycket väl kan ha varit så betydelsefulla, att ett kvantitetsteoretiskt resonemang blir poänglöst. Så måste låsningen av jordbrukspriserna efter 1933 ha verkat stabiliserande på prisnivån. Sverige var under trettioåret fortfarande i hög grad ett jordbruksland med ungefär lika många sysselsatta i jordbruk som i industri. Framförallt bör prisutvecklingen hos våra främsta handelspartners ha spelat in. Storbritannien var den främste mottagaren av svenska exportvaror. Pundspikningen 1933 kom att innebära, att den svenska prisnivån följde den brittiska och denna visade stor stabilitet under trettioåret trots frånvaron av kraftfull penningpolitik. Vår import kom främst från Tyskland och även där var prisnivån stabil under trettioåret.

Vi vill m a o ifrågasätta varje led i en

av Jonung poängterad orsakskedja: Att de penningteoretiska ekonomerna påverkade penningpolitiken med avseende på penningmängdens storlek; att en sådan penningpolitik överhuvudtaget fördes; att penningmängdens förändring på kort sikt var en avgörande faktor bakom den icke-deflationistiska utvecklingen efter 1933.

Problemet kvarstår alltså: Om det inte var finanspolitiken – som Jonung menar – och inte Wicksells norm – som vi påstår – vad förklarar då Sveriges relativt lyckosamma trettioår? Kan allt skyllas på den undervärderade svenska kronan och på att vi så tidigt avskärmade oss från de internationella prisfallen?

Vi tror inte det. Vi ska i det följande gå utöver finans- och penningpolitikens ram och antyda en tredje ståndpunkt, bestämd av vår uppfattning om det dåtida svenska samhällets strukturella särdrag.

Hemmamarknadens roll

Till skillnad från de flesta andra länder, kunde Sverige hålla uppe och t o m öka sin handel något under trettioåret. I en monetaristisk tolkning av detta skeende spelar växelkursförändringar stor roll. Deprecieringen 1931 samt pundspikningen 1933 medförde onekligen, att den svenska kronan blev undervärderad.

Vi menar emellertid, att exportens roll som motor i den svenska trettioårsåterhämtningen har överdrivits. Detta framgår av *tabell 1*. Hemmamarknaden, som till stora delar var okänslig för växelkursförändringar (byggnadsmaterial importeras ej tex), växte ungefär lika snabbt som den utländska under trettioåret.

I Sverige ökade den arbetsföra delen av befolkningen (den del som är mellan 15 och 64 år) relativt snabbare under 1920- och 1930-talen.

Den arbetsföra befolkningen kan antas ha högre konsumtionsnivå än befolkningen som helhet. Det fanns därför möj-

ligheter för den svenska hemmamarknaden att expandera under trettioalet. Den låga räntan, som förbilligade industrietablering och bostadsbyggande, förstärkte ytterligare möjligheterna till expansion.

Det är av speciell betydelse att åldersgruppen 20–29 år ökade sin andel av befolkningen under trettioalets första hälft. Andelen var som allra störst 1934 och 1935. Åldersgruppen har inte utgjort en så stor andel under hela 1900-talet. Denna åldersgrupp kan man kalla den hushållsbildande delen av befolkningen. Den kan antas ha negativ sparkvot och vara av stor betydelse för efterfrågan på bl a bostäder.

Investeringarna i byggnadsbranschen ökar också markant fr o m 1935. Utlandsberoendet är negligerbart för denna sektor varför en ökning av efterfrågan direkt påverkar produktionen inom landet utan att någon importkonkurrens gör sig gällande.

Den demografiska utvecklingen bör också ha påverkat efterfrågan för en rad andra industrier som expanderade under trettioalet. Exempel är bilar, motorcyklar, hushållsmaskiner, livsmedelsindustri etc.

Exportens sammansättning

De resonemang vi fört om hemmamarknadens betydelse innebär inte, att exporten är ointressant. Frågan är emellertid om växelkursförändringarna hade så avgörande betydelse för exportens utveckling som gjorts gällande. Trettioalet kännetecknades bl a av tilltagande autarki. Ett flertal länder införde diskriminerande åtgärder, vilket medförde att

den multilaterala handeln snabbt minskade medan den bilaterala ökade i betydelse. Härigenom kom handeln också att användas i maktpolitiska syften, dvs valutakursernas roll för världshandeln minskade avsevärt.

Den bilaterala principen medförde emellertid, paradoxalt nog, att den svenska exporten till Tyskland ökade under trettioalet. Tyskland hade genomgående haft ett exportöverskott gentemot Sverige under hela 1900-talet. Den bilaterala principen krävde att handelsutbytet skulle utjämnas. Tyskland hade dock ett sådant intresse av skogsprodukter och järnmalm, att de istället för att minska exporten till Sverige ökade importen av de eftertraktade råvarorna.

Överhuvudtaget förändrades handelsstrukturen under trettioalet i en för svensk export gynnsam riktning. Handeln med livsmedel och industriprodukter minskade kraftigt, beroende på att självförsörjning av sådana produkter blev ett viktigt politiskt mål. Däremot var det svårare att ersätta metaller och andra naturbaserade råvaror. Deras andel av världshandeln ökade under trettioalet.

I den svenska exporten utgjorde skogsprodukter ett dominerande inslag och svarade för drygt 40 % av exportvärdet under trettioalet. Läger vi därtill exportvärdet av järnmalm, järn och stål finner vi, att närmare 60 % av den svenska exporten var råvarubaserad. Dessa råvaror var dessutom av sådan karaktär, att de var svåra att ersätta även på ganska lång sikt.

Tabell 1 Exportkvotens utveckling 1930–1939.

(Volymen exporterade industrivaror i procent av totala produktionsvolymen för industrivaror.)

1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
23,0	19,6	18,0	20,4	20,7	19,3	20,2	20,1	19,2	19,5

Källa: Ur ett kommande arbete av Mats Johansson om den svenska industrins utveckling 1930–1950. Ek hist inst Lund.

Vi ser därför de relativa exportframgångarna i stor utsträckning härledda ur Sveriges roll i den internationella arbetsfördelningen. Exportens sammansättning var sådan, att Sverige i stor utsträckning klarade sig undan handelsdiskriminerande åtgärder och lättare än de flesta andra länder undslapp den anpassningskris, som uppstod när nya utomeuropeiska ekonomier under 1920- och 1930-talen började bjuda den europeiska industrin konkurrens.

Ett svenskt mönster

När Jonung bedömer exportens roll, formulerar han sig utifrån en konjunkturmodell, där växelkurserna i hög grad bestämmer den inhemska konjunkturen.

Som något slags alternativ till en sådan generell modell, ska vi formulera ett "svenskt mönster" för expansionsperioder. Mönstret belyser ytterligare det faktum, att det som Jonung vill se som konjunkturrellt bestämt inte så lätt låter sig skiljas från sådant, som bör betraktas som strukturellt bestämt.

Efterfrågan ökar snabbt på råvaror och insatsvaror redan i början av ett konjunkturuppsving. Dvs, sammansättningen av vår produktion har sedan industrialiseringen varit sådan, att en allmän internationell konjunkturuppgång tidigt påverkat vår exportsektor. Efterhand har exportsektorn dragit med sig hemmamarknaden i uppsvinget.

Våra konjunkturuppgångar på 1850-1870- och 1890-talen förstärktes av befolkningsdynamiken – tillväxten av arbetsföra och familjebildande åldersgrupper – såpass, att högkonjunkturen förstärktes och förlängdes i Sverige. Under 1870-talet förlängdes den med flera år, delvis pga befolkningsutvecklingen.

Mönstret följdes i hög grad under 1930-talet, då utvecklingen dessutom förstärktes av den produktionsstrukturella dynamik Erik Dahmén beskrivit i sin nu närmast klassiska bok "Svensk

industriell företagarverksamhet" [Dahmén 1950].

Produktionsstrukturella särdrag

Dahmén undersökte bransch efter bransch bla med avseende på om de, efter olika indikatorer, var "stagnerande, avancerande eller vikande". Det från vår synpunkt intressanta är, att han även sökte ge svar på frågan: Varför fick Sveriges trettiofotalekonomi en starkare expansionistisk prägel än flertalet andra länders?

Han påvisade då de produktionsstrukturella särdrag, som Sverige uppvisade i början av trettioalet. Han tar ma o fram orsaker, som i minst lika hög grad som penningpolitiken kan vara avgörande. Följande citat sammanfattar rätt väl Dahmén's uppfattning:

"Den svenska industrin stod vid slutet av 1920-talet just i början av en stark och allmän expansion i den meningen att förutsättningar på område efter område skapats eller höll på att skapas för en sådan.... Starka dynamiska krafter både inom industrin själv och inom närings- och samhällslivet överhuvud (hade) så s laddat upp för en snabb och allmän expansion.... De dynamiska krafter, som lågo i förekomsten av ofullbordade utvecklingsblock voro sannolikt ovanligt starka i Sverige, inte minst därför att impulserna från Förenta Staterna för vårt lands del av allt att döma varit ovanligt starka liksom därför att den svenska industriella företagarverksamheten, som delvis byggde på tidigare, speciella och storartade svenska uppfinningar, sannolikt kan sägas ha varit ovanligt dynamisk." [Dahmén 1950, sid 372, 375 och 381.]

Man kan alltså misstänka en strukturgräns i början av trettioalet. Senare forskning har bekräftat denna. Två andra efterföljare till Johan Åkerman, Olle Krantz och Carl-Axel Nilsson [Krantz-Nilsson 1978], har i sin bearbetning av nationalproduktserier kunnat visa att perioden 1933–1951 kännetecknas av star-

ka strukturella förändringar. Strukturgränsen 1933 blev speciellt markant genom den djupa lågkonjunkturen. Resonemanget ovan visar emellertid, att trettotalskrisen inte bara är ett konjunkturrellt fenomen. Det försiggick samtidigt en djupgående ekonomisk omvandlingsprocess, som kan särskiljas från konjunkturförloppet.

I ett mer långsiktigt perspektiv kan man säga, att teknologiska och organisatoriska innovationer utgjorde ett ovanligt expansivt inslag i ekonomin just runt 1930. Utvecklingsblock som nått mognad i USA under tjugotalet börjar på allvar verka på den svenska ekonomin ett årtionde senare. De utgjorde en expansiv del av industrin och gav goda vinst- och investeringsmöjligheter. Som exempel kan nämnas bilismen och vägbyggandet, elektrifieringen av kommunikationer, bostäder och industri m.m.

Bör historieböckerna ändras?

Jonung utgår ifrån, att den ekonomiska utvecklingen på ett avgörande sätt styrs av den ekonomiska politiken. Han framstår därmed som representant för en historieuppfattning där människorna – inte minst ekonomerna – på ett mycket direkt och avgörande sätt formar den ekonomiska utvecklingen. Hans problem har därför på ett olyckligt sätt begränsats till: Var det Riksbankens penningpolitik eller Wigforss' finanspolitik som satte fart på den svenska ekonomin?

Möjligen beror Jonungs begränsning av frågeställningen på inspirationskällan; den amerikanska diskussionen. Denna har i stor utsträckning varit politikorienterad. Bör den amerikanska ekonomin skötas enligt den monetaristiska eller den keynesianska modellen? Debattörerna har sökt belägg för sin linje i det förflutna, inte minst i händelserna under trettioalet. Så även Jonung.

Nu är det förmodligen riktigt, att Sverige förde en relativt lyckad penningpoli-

tik under trettioalet. Riksbankens både deklarerade och praktiserade vilja, att fungera som "sista tillflyktsort" för affärsbankerna, liksom det faktum att man tidigt lämnade guldmynftoten, bidrog antagligen till, att Sverige klarade trettotalskrisen så förhållandevis väl.

Ingenting talar emellertid för, att just den mekanismen spelade mer än en marginell roll och bör blåsas upp till Förklaringen av Det Svenska Trettioalet. Därtill är svagheterna i Jonungs analys alltför stora och därtill kvarstår alltför många goda alternativa hypoteser.

Det är möjligt, att den "finanspolitiska förklaringen" är en ideologisk konstruktion, byggd utifrån keynesianskt anstuckna politikernas och ekonomers behov att förstora sina egna insatser i det förflutna och legitimera en viss ekonomisk politik idag.

Men även om det vore dags att stryka den förklaringen ur våra historieböcker, är det knappast dags att ersätta den med den penningpolitiska. En marginell förklaring bör inte ersättas med en som kanske är än mer marginell, även om den är bättre anpassad till dagens ideologiska och politiska strömningar.

Referenser

- Dahmén, E. [1950], "Svensk industriell företagarverksamhet", Uppsala
- Friedman, M. och Schwartz, A. [1963] *A Monetary History of the United States, 1867-1960*, Princeton
- Jonung, L. [1976] "Money and prices in Sweden, 1732-1972." *Scandinavian Journal of Economics*, 1976, Vol 78
- [1977], "Knut Wicksells prisstabiliseringsnorm och penningpolitiken på 1930-talet", *Ekonomisk debatt och Ekonomisk politik*, Herin/Werin, Lund
- [1978], "En stabil stabiliseringspolitik", *Ekonomisk debatt* nr 1
- [1979], "The Depression in Sweden and in the United States - A Comparison of Causes and Policies", *Forthcoming in The Great Depression*, Univ of Rochester Policy Center Publications, Spring 1979
- Krantz, O. och Nilsson, C-A. [1978], "Om strukturgränser i svensk ekonomi 1861-1975", *Meddelande från Ekonomisk-historiska institutionen*, nr 2